

การฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่จังหวัดน่าน

เอกสารวิจัยส่วนบุคคล

โดย

พินเอกหญิง มธราพัฒน์ สุรกิจพิพัฒน์

นักวิชาการการสำรวจและจัดระบบ

สำนักงานปลัดบัญชาการกองทัพบก

วิทยาลัยการทัพบก

กันยายน 2564

เอกสารวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่จังหวัดน่าน

โดย พันเอกหญิง มธราพัฒน์ สุรกิจพิพัฒน์

อาจารย์ที่ปรึกษา พันเอกหญิง ธนิตา วงษ์จินดา

วิทยาลัยการทัพบก อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคลฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรหลักประจำ วิทยาลัยการทัพบก ปีการศึกษา 2564 และเห็นชอบให้เป็น
เอกสารวิจัยส่วนบุคคลที่อยู่ในเกณฑ์ระดับ

พลตรี

(มหศักดิ์ เทพหัสติน ณ อยุธยา)

ผู้บัญชาการวิทยาลัยการทัพบก

คณะกรรมการควบคุมเอกสารวิจัยส่วนบุคคล

พันเอก

(ดุสธร นวพิตร)

ประธานกรรมการ

พลอากาศตรี

(วรกฤต มุขศรี)

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษา

พันเอก

(สติตย์พันธ์ ประกอบผล)

กรรมการ

พันเอกหญิง

(ธนิตา วงษ์จินดา)

กรรมการ

บทคัดย่อ

ผู้วิจัย พันเอกหญิง มธราพัฒน์ สุรกิจพิพัฒน์
เรื่อง การฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดน่าน
วันที่ กันยายน 2564 **จำนวนคำ:** 7,397 **จำนวนหน้า:** 22
คำสำคัญ การทำลายป่าต้นน้ำ, แนวทางการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
ชั้นความลับ ไม่มีชั้นความลับ

ป่าต้นน้ำจังหวัดน่าน แหล่งต้นน้ำสำคัญของประเทศ ปัจจุบันประสบปัญหาพื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลายจนมีสภาพเป็นภูเขาหัวโล้น เกิดความแห้งแล้ง ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่อยู่ในสภาพแร้นแค้นและมีคุณภาพชีวิตที่อดคัดขัดสน ที่ผ่านมาหลายหน่วยงานต่างยื่นมือเข้ามา เพื่อฟื้นฟูแก้ไข แต่ปัญหาเหล่านี้ยังคงอยู่และส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงของประเทศ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายสภาพปัญหาการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน การค้นหาปัจจัยที่สนับสนุนหรือขัดขวาง เพื่อเสนอแนวทาง การฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ที่สามารถลดผลกระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดน่าน โดยทำการวิจัยเชิงยุทธศาสตร์ ศึกษาเอกสารจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่มีความน่าเชื่อถือ ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุของปัญหามาจากประชาชนในพื้นที่ การบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ และความแห้งแล้งตามธรรมชาติ สภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์โดยรวมเอื้อต่อการแก้ไขปัญหา ผู้วิจัยเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำแบบระเบิดจากข้างใน (Inside-out) ซึ่งเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการอย่างมีประสิทธิภาพ มีทิศทางและมีพลัง ด้วยการมุ่งประชาชนเป็นศูนย์กลาง ขยายผลด้วยพลังประชารัฐ และผสมผสานด้วยหลักธรรมชาติที่สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โยงยึดกับทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหลักธรรมชาติ เป็นแนวทางที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ ควรมีการประเมินสภาพแวดล้อม การประสานการปฏิบัติกับหน่วยเกี่ยวข้อง และการนำไปทดลองใช้งานในพื้นที่อื่น รวมถึงการวิจัยเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้ประสบผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ABSTRACT

AUTHOR: Colonel Mathurapun Surakitpipat

TITLE: The Sustainable Restoration of Upstream Forest to reduce security impacts in Nan Province area.

DATE: September 2021 **WORD COUNT:** 7,397 **PAGES:** 22

KEY TERMS: Upstream Forest deforestation, Guideline to restore Upstream Forest

CLASSIFICATION: Unclassified

At present time, Thailand encounters deforestation in Nan province area which is one of the most important water resource area. The forest was destroyed to be bald mountain as everyone can see which cause arid to the area render the people in this area has poverty and bad quality of lives.

In the past, several public organizations put efforts to restore. However, the problems still existing and render human and national security impacts. This research has objectives to explain the condition of upstream forest deforestation problem in Nan province area, to find out factors that support or obstruct in order to present the guideline of upstream forest restoration which can reduce security impact in Nan province area by conducting strategical research that study reliable secondary source document. The research discovers that the problem has been caused by people in this area, regional forest management and natural dry condition itself. In total, the strategic environment is good for solving problems.

The researcher proposes the restoration of upstream forest problem solving in form of Inside-out is the integrated and powerful guideline to solve the problem which is direct hit to the target by focusing on people centered. Therefore, this guideline

will be expanded with public power and mixed with natural principle that synchronize with people participation concept linked to the Theory of Development of forest restoration based on the Royal Initiative and natural principle. This guideline will pave the way to a successful and sustainable problem solving .

The researcher also proposes the application of research result that ought to assess the environment, the coordination of relevant organizations and apply in other areas including to conduct additional research in order to obtain research result that lead to get a better successful problem solving.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเชิงยุทธศาสตร์เรื่อง “การฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดน่าน” ผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทำความเข้าใจสภาพปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำ ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น นำไปสู่การกำหนดแนวทางการฟื้นฟูป่าต้นน้ำที่มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน และผู้ที่สนใจนำผลการวิจัยไปพัฒนาและต่อยอดให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติส่วนรวมในอนาคต

ขอขอบพระคุณ ผู้ให้การสนับสนุนและให้ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย จนสำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ ได้แก่ พลอากาศตรี วรภุต มุขศรี ผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษา พันเอกหญิง ธนิดา วงษ์จินดา อาจารย์ที่ปรึกษา พันเอก ตุลธร นวพิตร ประธานกรรมการควบคุมเอกสารวิจัยส่วนบุคคล และ พันเอก สติธย์พันธ์ ประกอบผล กรรมการ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ศึกษาไว้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมความคิดและพัฒนางานวิจัยนี้จนสำเร็จ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาในวิทยาลัยการทัพบกนี้ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเอาความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในการพัฒนาหน่วยงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อกองทัพและประเทศชาติต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
วิธีการศึกษา	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 บทวิเคราะห์	6
สาเหตุของปัญหา	6
สภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์	8
ทางเลือกทางยุทธศาสตร์	12
แนวทางการฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืน	14
บทที่ 3 บทอภิปรายผล	18
การเปรียบเทียบกับวิธีปฏิบัติที่ดี	18
การเปรียบเทียบกับผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
บทที่ 4 บทสรุป	21
สรุปผลการวิจัย	21
ข้อเสนอแนะ	21
เอกสารอ้างอิง	23
ประวัติผู้วิจัย	24

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำ เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เมื่อป่าไม้ถูกทำลายลงไป เป็นบริเวณกว้าง จะส่งผลให้ความสามารถในการดูดซับน้ำฝนน้อยลง น้ำฝนที่ตกลงมาส่วนใหญ่ จึงเอ่อนองตามผิวดินและไหลลงสู่ที่ต่ำอย่างรวดเร็ว เกิดน้ำป่าไหลหลาก และการไหลอย่างรวดเร็ว ของน้ำที่ผิวดินนี้ ทำให้เกิดการกัดเซาะและพัดพาเอาผิวดินที่อุดมด้วยธาตุอาหารไปด้วย ทั้งนี้ จากการรายงานสถานการณ์ป่าไม้ของมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ปี 2563 พบว่า พื้นที่ป่าไม้ ทั่วประเทศ ในปี พ.ศ.2561 – 2562 มีจำนวน 102,484,072.71 ไร่ ซึ่งลดลงจากปี พ.ศ.2560 – 2561 มากถึง 4,229.48 ไร่ โดยพื้นที่ป่าต้นน้ำของ 13 จังหวัดภาคเหนือ ถูกบุกรุกทำลายประมาณ 806 ล้านไร่ ป่าต้นน้ำเหล่านี้ เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำหลัก 4 สาย คือ ปิง วัง ยม และน่าน ที่ไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา โดยร้อยละ 40 ของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา มาจากแม่น้ำน่าน (มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร, 2563)

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสภาพแวดล้อม นำไปสู่ปัญหาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ในพื้นที่ และขยายวงกว้างส่งผลกระทบต่อประชาชนของประเทศและภูมิภาค นับเป็นภัยคุกคาม ต่อความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ที่รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญ และถูกกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561–2580 โดยการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศ จะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยประเด็นการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ มีความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง และ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และแผนแม่บทภายใต้ ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นความมั่นคง และประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืน รวมถึงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่มุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเจริญเติบโตสีเขียวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อการ พัฒนาอย่างยั่งยืน ถือเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่สอดคล้องกับวาระ พ.ศ.2573 ของเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ

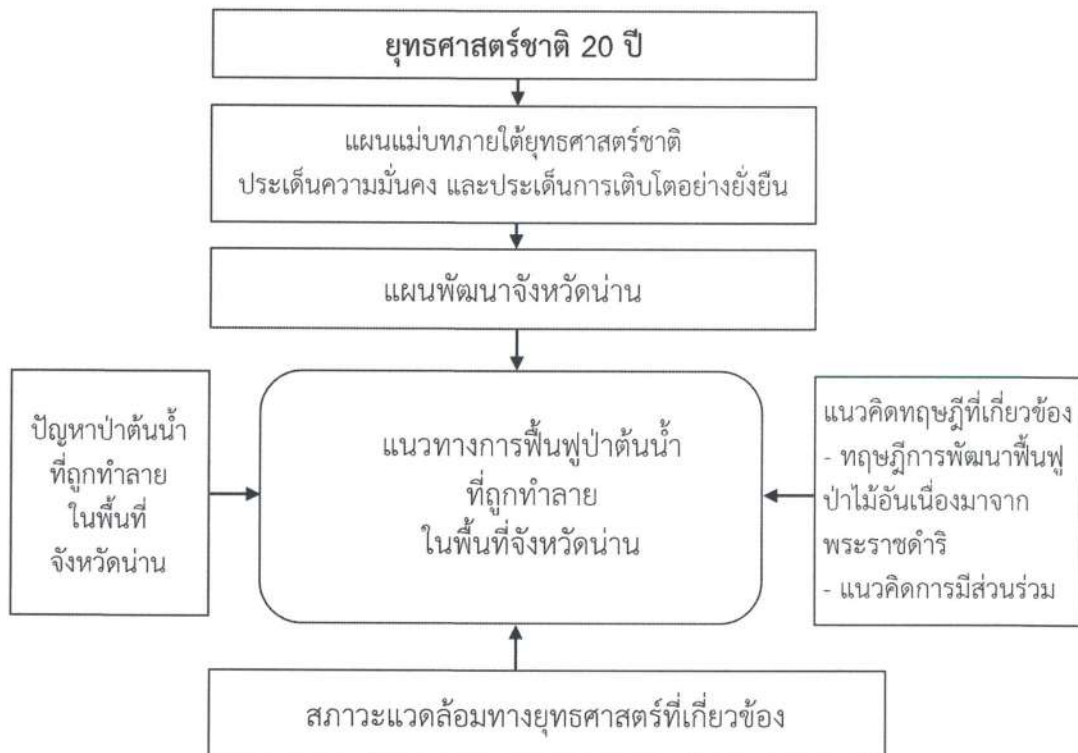
พื้นที่ป่าไม้จังหวัดน่าน มีพื้นที่ทั้งหมด 7,601,880.49 ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่ป่าตามกฎหมาย 6,496,231.62 ไร่ (ร้อยละ 85.46) และพื้นที่นอกเขตป่าสงวนแห่งชาติและป่าอนุรักษ์ 1,105,648.87 ไร่ (ร้อยละ 14.54) โดยมีพื้นที่ป่าเสื่อมสภาพบนพื้นที่สูงชัน ประมาณ 1,745,179.33 ไร่ (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน, 2558) สถานการณ์ป่าไม้จังหวัดน่าน ปัจจุบันประสบปัญหาพื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลาย จนมีสภาพเป็นภูเขาหัวโล้น เกิดความแห้งแล้ง พื้นดิน ไม่อุ้มน้ำ แหล่งน้ำทางการเกษตรมีสภาพตื้นเขิน ไม่มีน้ำ ส่งผลให้ราษฎรอยู่ในสภาพแร้นแค้นและมีคุณภาพชีวิตที่อัตคัดขัดสน

ปัญหาป่าต้นน้ำถูกทำลายในพื้นที่จังหวัดน่าน ที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานต่างยื่นมือเข้ามา เพื่อฟื้นฟู แต่ปัญหาเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่ การฟื้นฟูป่าต้นน้ำจังหวัดน่านที่เป็นภูเขาหัวโล้น ให้กลับมาเป็นป่าที่สมบูรณ์อีกครั้ง เพื่อให้คนอยู่กับป่าได้ จึงไม่ใช่แค่โจทย์ของชาวน่าน แต่เป็นโจทย์ที่สำคัญของประเทศ ปัจจุบันมีโครงการที่สำคัญ เช่น โครงการ “รักษาน่าน” มีสำนักงานโครงการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นผู้อำนวยการโครงการ ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทัพบก มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และจังหวัดน่าน โดยมีธนาคารกสิกรไทยเป็นผู้สนับสนุนและประสานงานโครงการ และ โครงการน่านฟ้า โมเดล 2020 ของกองทัพอากาศ ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อฟื้นฟูผืนป่าที่ถูกทำลายจนกลายเป็นเขาหัวโล้นให้กลับคืนสภาพเป็นต้นน้ำที่สมบูรณ์ จากการที่ผู้วิจัยเป็นผู้มีประสบการณ์ในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน โดยมีโอกาสได้ร่วมดำเนินการกับโครงการน่านฟ้าโมเดล 2020 จึงเกิดคำถามวิจัยว่า 1) สภาพปัญหาการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่านในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีสาเหตุเกิดจากอะไร และส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่อย่างไร 2) มีปัจจัยใดบ้างที่สนับสนุนหรือขัดขวางต่อการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคง และ 3) การฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดน่าน ควรมีแนวทางที่เหมาะสมอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่ออธิบายสภาพปัญหาการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่านในปัจจุบัน รวมทั้งสาเหตุและผลกระทบต่อความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดน่าน
2. เพื่อค้นหาปัจจัยที่สนับสนุนหรือขัดขวางต่อการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน
3. เพื่อเสนอแนวทางการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน ที่สามารถลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการศึกษา

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเชิงยุทธศาสตร์ตามที่วิทยาลัยการทัพบกกำหนด โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร

2. ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาทำความเข้าใจสภาพปัญหา สภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง และแนวทางการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่อำเภอน่าน จังหวัดน่าน และขอบเขตด้านระยะเวลา โดยใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูลในห้วงเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2564

3. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เอกสารเชิงนโยบาย กฎหมาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

3.1.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580)

3.1.2 แผนระดับ 2 ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นความมั่นคง และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืน

3.1.3 แผนพัฒนาจังหวัดน่าน (พ.ศ.2561 – 2565) ฉบับทบทวน รอบปี พ.ศ.2564

3.1.4 เอกสารโครงการพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ

3.1.5 เอกสารวิจัยเกี่ยวกับการฟื้นฟูผืนป่าและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.2 ข้อมูลในรูปแบบอื่นๆ จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ได้แก่

3.2.1 เว็บไซต์หน่วยงานความมั่นคงทางทหาร ได้แก่ กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ

3.2.2 เว็บไซต์มูลนิธิชัยพัฒนา และมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร

3.2.3 เว็บไซต์กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.2.4 เว็บไซต์จังหวัดน่าน

3.2.5 บทความออนไลน์ เช่น หนังสือพิมพ์ออนไลน์ และนักเขียนที่มีชื่อเสียง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้กรอบการคิดเชิงยุทธศาสตร์ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุด หรือที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหา

5. ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ จะแบ่งออกเป็น 5 งานหลัก ประกอบด้วย 1) การพัฒนาและเสนอโครงร่างการวิจัย 2) เก็บรวบรวมข้อมูล 3) การวิเคราะห์ข้อมูล 4) การอภิปรายผลและการสรุปผล และ 5) การจัดทำรายงานวิจัยและรูปเล่มวิจัย

รายการ	2563	2564				
	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.
1. เสนอโครงร่างการวิจัย	←	→				
2. เก็บรวบรวมข้อมูล		←	→			
3. วิเคราะห์ข้อมูล			←	→	→	
4. อภิปรายผลและสรุปผล					←	→
5. จัดทำรูปเล่มวิจัย						←

ตารางที่ 1 แผนการดำเนินงานวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ข้อมูลสภาพปัญหา สาเหตุ และผลกระทบของปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน
2. ทำให้ได้แนวทางที่เหมาะสมในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน สามารถนำไปใช้ประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการลดผลกระทบต่อความมั่นคงได้อย่างยั่งยืน
3. ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน สามารถนำไปต่อยอดในการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนาแนวทางฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายต่อไป

บทที่ 2

บทวิเคราะห์

การศึกษาและทำความเข้าใจกับปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางแก้ไขให้สำเร็จและมีความยั่งยืน ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาสถานะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ ทางเลือกทางยุทธศาสตร์ และกำหนดแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน

สาเหตุของปัญหา

จากข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแผนพัฒนาจังหวัดน่าน (พ.ศ.2561 – 2565) ฉบับทบทวน รอบปี พ.ศ.2564 ระบุถึงปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงข้อมูลจากประสบการณ์การร่วมแก้ไขปัญหในพื้นที่ของผู้วิจัยที่ผ่านมา ทำให้สามารถสรุปสาเหตุของการทำลายป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ประชาชนในพื้นที่

1.1 ประชาชนในพื้นที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ และไม่มีส่วนร่วมในการคุ้มครองและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ทำให้ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของป่าต้นน้ำที่มีต่อระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร และมีการทำไร่เลื่อนลอยมาเป็นเวลาช้านาน

1.2 การขยายตัวของจำนวนประชากรในพื้นที่ ทำให้ความต้องการที่อยู่อาศัยและที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการขยายพื้นที่ทำการเกษตรอันเนื่องมาจากพื้นที่เกษตรเดิมเสื่อมโทรมส่งผลให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ รวมทั้งมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างฟุ่มเฟือย (เทศบาลตำบลศรีสะเกษ, 2564) และจากข้อมูลสถานการณ์ความยากจนจังหวัดน่าน ประชากรอำเภอนาน้อย มีสัดส่วนคนจน ร้อยละ 13.53 โดยมีสัดส่วนคนจน 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลนาน้อย ร้อยละ 17.28 ตำบลศรีสะเกษ ร้อยละ 12.19 (สำนักงานสถิติจังหวัดน่าน, 2560) จะเห็นได้ว่าประชาชนในพื้นที่ยังมีความเป็นอยู่ที่อัตคัดขัดสน ขาดคุณภาพชีวิตที่ดีและไม่มีความมั่นคงในชีวิต

1.3 การส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่โดยการถากถางป่า ตัดต้นไม้ เพื่อใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหล่อเลี้ยงครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ที่ได้ผลตอบแทนในระยะสั้น เช่น ข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น จึงทำให้ปัญหาเหล่านี้ ขยายตัวไปเรื่อยๆ และยากที่จะควบคุม

1.4 ประชาชนในพื้นที่การขาดโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ และขาดองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมถึงการขาด ข้อมูลช่องทางการตลาดเพื่อรองรับผลผลิต ที่จะนำไปสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจ และ สร้างผลผลิตที่ให้ราคาต่อไร่สูง ซึ่งให้ผลประโยชน์ตอบแทนที่สูงกว่า เพื่อลดการใช้ทรัพยากร ในการเพาะปลูก และลดการตัดไม้ทำลายป่าในการขยายพื้นที่ทำกินหรือเพื่อเพิ่มผลผลิต

2. การบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้

2.1 กฎระเบียบของรัฐในการบริหารจัดการพื้นที่ ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และอนุบัญญัติ หรือนโยบายการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน (คทช.) ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่มีจำนวนไม่เพียงพอ ทำให้ไม่เอื้อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว รวมถึงความยุ่งยากและต้องใช้เวลามากในแง่ของกฎหมาย ทำให้เกิดการบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์ อย่างผิดกฎหมายมาเป็นเวลานาน ทั้งนี้นโยบายเกี่ยวกับป่าไม้และการปกครอง มีการปรับเปลี่ยนบ่อยครั้ง มีการผ่อนผัน ผ่อนปรนให้กับผู้บุกรุกป่าอย่างต่อเนื่อง เช่น ผ่อนผัน ผู้ที่บุกรุกอาศัยอยู่ในพื้นที่มานาน การชะลอการจับกุมผู้กระทำความผิด ซึ่งก่อให้เกิดปัญหา ลูกหลานต่อเนื่องออกไปมากขึ้น และทำให้เกิดความยุ่งยากแก่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

2.2 ขนาดของพื้นที่ป่าเสื่อมสภาพบนพื้นที่สูงชัน มีขนาดใหญ่ประมาณ 1,745,179.33 ไร่ (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน, 2558) ซึ่งขนาดของพื้นที่นั้น ส่งผลโดยตรงต่อขนาดของปัญหา ประกอบกับความไม่ชัดเจนของแนวเขตพื้นที่ป่า จึงทำให้เกิดความยากลำบากในการบริหารจัดการพื้นที่ป่า หรือการฟื้นฟูป่าที่ถูกทำลาย ให้ประสบผลสำเร็จในระยะเวลายั่งยืน

3. ความแห้งแล้งตามธรรมชาติ

การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ส่งผลกระทบต่อสภาพปัญหาพื้นที่ป่าไม้ถูกทำลาย ที่ผ่านมามีประเทศไทยมีความเสี่ยงจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศแบบสุดขั้ว

เช่น อุทกภัยและภัยแล้ง ซึ่งกำลังเกิดขึ้นบ่อยครั้งและมีความรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ปริมาณน้ำมีน้อย ลำธาร ห้วยหนอง ตื้นเขินและแห้งขอด เกิดความแห้งแล้งกระจายเป็นบริเวณกว้าง ทำให้ป่าไม้เสื่อมโทรมไปตามธรรมชาติ ยากที่มนุษย์จะเข้าไปถึงและฟื้นฟู เมื่อถึงฤดูแล้งก็จะมีไฟป่า ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายและเพิ่มพื้นที่มากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมเป็นไปตามวัฏจักรของธรรมชาติ ที่ย่อมมีการเกิดขึ้นคงอยู่และเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา

สภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์

ผู้วิจัยวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ โดยครอบคลุมหัวข้อพลังอำนาจแห่งชาติ 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมจิตวิทยา ด้านการทหาร และด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ด้านการเมืองการปกครอง

สถานการณ์การเมืองโลก มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทั้งด้านการเมืองระหว่างประเทศ ความขัดแย้งในภูมิภาค ตลอดจนภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่มีความรุนแรงและมีความถี่เพิ่มขึ้น ขณะที่ระบอบโลก มีการแบ่งออกเป็นหลายขั้วอำนาจ (Multipolar World) ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยสหรัฐอเมริกา มหาอำนาจชั้นนำของโลก ต้องเผชิญกับรัสเซีย ซึ่งพยายามฟื้นฟูบทบาทในการเป็นมหาอำนาจที่ทัดเทียมกัน รวมถึงจีนที่กำลังก้าวขึ้นเป็นประเทศมหาอำนาจใหม่ ทำให้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของภูมิภาค และความขัดแย้งขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

สภาวะแวดล้อมด้านการเมืองระดับประเทศ จากการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และนโยบายรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศ มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และจากการบริหารงานของรัฐบาลชุดปัจจุบัน พบว่ามีเสถียรภาพมั่นคง ประกอบกับแผนพัฒนาจังหวัดน่าน (พ.ศ.2561 – 2565) ฉบับทบทวน รอบปี พ.ศ.2564 กำหนดทิศทางการพัฒนาการขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติให้เกิดเป็นผลอย่างเป็นรูปธรรม มีความเชื่อมโยงการพัฒนาเชิงพื้นที่ทุกระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค และครอบคลุมการพัฒนาทุกมิติ ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและความมั่นคง ในขณะที่การเมืองการปกครองของจังหวัดน่าน มีความเข้มแข็งมั่นคง โดยอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน มีรูปแบบการปกครอง

เป็นส่วนภูมิภาค พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขาสูง มีพื้นที่การเกษตรประมาณ 101,912 ไร่ มีครัวเรือนจำนวน 9,072 ครัวเรือน และมีประชากรจำนวน 32,537 คน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ซึ่งเป็นชุมชนชนบท (กันยายน, 2562)

วิเคราะห์สภาวะแวดล้อมด้านการเมืองการปกครองพบว่า การเมืองการปกครองระดับประเทศและระดับพื้นที่ เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาลำต้นน้ำถูกทำลาย เพราะมีโครงสร้างกลไกการเมืองการปกครองที่มีความเข้มแข็งมั่นคง และมีผู้นำชุมชนที่มีความเป็นผู้นำการพัฒนา

2. ด้านเศรษฐกิจ

ภาวะเศรษฐกิจโลกปี 2564 มีแนวโน้มขยายตัวเป็นบวก หลังจากหดตัวเมื่อปี 2563 เนื่องจากหลายประเทศทั่วโลกเริ่มผ่อนคลายมาตรการ Lockdown ที่ใช้ควบคุมการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้สามารถกลับมาดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจโลกจะยังไม่สามารถขยายตัวได้เท่ากับช่วงก่อนเกิดการแพร่ระบาด หากยังไม่มีวัคซีนป้องกันโรคได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้เศรษฐกิจโลกต้องใช้เวลาในการฟื้นตัว และอาจต้องเฝ้าจนถึงปี 2565 ส่วนเศรษฐกิจไทย มีแนวโน้มขยายตัวในทิศทางบวก หลังจากที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก จนทำให้เศรษฐกิจไทยหดตัวอย่างรุนแรง เมื่อปี 2563 และจะกลับมาขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งอาจต้องใช้เวลาอย่างน้อย 2 ปี ในการฟื้นตัว เนื่องจากไทยต้องพึ่งพาการท่องเที่ยวและการส่งออกในระดับสูง

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในส่วนของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จะเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง ที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาค โดยที่แผนพัฒนาจังหวัดน่าน ระบุถึงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยองค์ความรู้ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในลักษณะประชารัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

วิเคราะห์สภาวะแวดล้อมด้านเศรษฐกิจพบว่า ทิศทางของยุทธศาสตร์ชาติ และแผนพัฒนาจังหวัดน่าน ส่งผลเป็นบวกในระยะยาวที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำ และจะนำไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตามจากสถานการณ์

การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จะทำให้ส่งผลกระทบต่อเชิงลบ ทั้งระดับชาติและระดับพื้นที่ อย่างรุนแรงออกไปอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง

3. ด้านสังคมจิตวิทยา

องค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ในปี พ.ศ.2544 - 2643 จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ และมีแนวโน้มว่าประชากรผู้สูงอายุเหล่านี้จะมีฐานะยากจนเป็นประเด็นท้าทาย ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่แต่ละประเทศจะต้องมีแผนรองรับ สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ สรุปว่าไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี 2548 โดยมีประชากรผู้สูงอายุ ร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ในช่วงปี พ.ศ.2567 - 2568

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นความมั่นคง มีเป้าหมายสำคัญคือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข” มีสาระสำคัญ ประกอบด้วย 1) ประชาชนอยู่ดี กินดี และมีความสุข 2) บ้านเมืองมีความมั่นคงในทุกมิติและทุกระดับ 3) กองทัพ หน่วยงานด้านความมั่นคง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีความพร้อมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความมั่นคง 4) ประเทศไทยมีบทบาทด้านความมั่นคงเป็นที่ชื่นชม และได้รับการยอมรับโดยประชาคมระหว่างประเทศ และ 5) การบริหารจัดการความมั่นคงมีผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน มีลักษณะทางสังคมเป็นแบบสังคมชนบท มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ประชาชนแต่ละหมู่บ้านจะรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี อาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว และข้าวโพด ซึ่งเป็นพืชที่ทำกันมากที่สุด สามารถส่งออกสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรมาจนเกือบครบถ้วน ทั้งนี้ ความเป็นสังคมชนบท ทำให้ความตระหนักรู้ของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นป่าต้นน้ำ จึงมีน้อย

วิเคราะห์สภาวะแวดล้อมด้านสังคมจิตวิทยาพบว่า ด้านสังคมจิตวิทยาจากยุทธศาสตร์ชาติ มีผลเป็นบวก ส่งผลดีและเอื้อต่อการบริหารจัดการพื้นที่ ส่วนด้านสังคมจิตวิทยาในพื้นที่ เป็นได้ทั้งปัจจัยด้านบวกและด้านลบ โดยด้านที่เป็นบวก เกิดจากการเป็นสังคมชนบท เรียบง่าย มีน้ำใจ และความพอเพียง ส่วนด้านที่เป็นลบ มาจากการที่มีพื้นที่ทำกินน้อย จึงทำให้ต้องบุกกรุกพื้นที่เพื่อการทำเกษตรกรรมหล่อเลี้ยงครอบครัว และนำมาสู่การทำลายป่าต้นน้ำในที่สุด

4. ด้านการทหาร

จากการที่ประเทศมหาอำนาจขยายอิทธิพลและเพิ่มบทบาทในภูมิภาคต่างๆ เพื่อการแย่งชิง ขั้วอำนาจของโลกด้วยการเป็นพันธมิตรทางการทหาร การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ของประเทศพันธมิตร และการใช้เส้นทางคมนาคมทางทะเลในเอเชียแปซิฟิก ซึ่งเป็นการสร้างปัญหา ทางทหารระดับโลก ที่สร้างความขัดแย้งระหว่างประเทศ ทำให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มีความอึดอัดลำบากใจที่จะต้องเลือกข้างระหว่างสหรัฐอเมริกาหรือจีน ส่วนสภาวะแวดล้อม ด้านการทหารในประเทศ จากสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ระบุถึงกำลังทหารให้ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ด้วยขีดความสามารถทางการทหาร ที่เอื้อต่อการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ จึงส่งผลให้กำลังทหารทุกเหล่าทัพ รวมถึงกองทัพไทย จำเป็นต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ และกำหนดเป็นภารกิจที่นอกเหนือจากการเตรียมกำลัง และใช้กำลังเพื่อการป้องกันประเทศแล้ว ทหารยังมีหน้าที่สำคัญในการใช้ขีดความสามารถที่มี ในการรักษาความมั่นคงของมนุษย์ และสนับสนุนการพัฒนาประเทศ

วิเคราะห์สภาวะแวดล้อมด้านการทหาร พบว่าเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายด้านน้ำ ด้วยการใช้ขีดความสามารถทางการทหาร ในการปฏิบัติการกิจรองรับภัยคุกคาม ต่อความมั่นคงของมนุษย์ ตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ

5. ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

โลกยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต คือเทคโนโลยีสารสนเทศและ คอมพิวเตอร์ ซึ่งกำลังมีบทบาทอย่างกว้างขวางในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การบริการ สังคม และสิ่งแวดล้อม ไปจนถึงด้านการศึกษา จากการขยายอิทธิพล ของประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกากับจีน ในการมุ่งสู่การแข่งขันทางเทคโนโลยี ที่ทันสมัยและลดการผูกขาดทางเทคโนโลยี ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อภูมิภาคต่างๆ รวมถึง ประเทศไทย ส่วนสภาวะแวดล้อมด้านสิ่งแวดล้อมระดับโลก ประเทศต่าง ๆ ต่างตระหนักถึง ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ จะเห็นได้จากเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ขององค์การสหประชาชาติ (SDGs) เป้าหมายลำดับที่ 15 กล่าวถึงการปกป้อง พื้นฟู และ สนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน และการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน เป็นต้น

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการ เติบโตอย่างยั่งยืนบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการเติบโตที่เน้น

หลักของการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟูและสร้างใหม่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินความพอดี การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

วิเคราะห์สภาวะแวดล้อมด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และในระดับพื้นที่ พบว่ามีผลเป็นบวก ทำให้เอื้อต่อการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำ

ทางเลือกทางยุทธศาสตร์

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา มาเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ เพื่อกำหนดทางเลือกทางยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหา ได้ดังนี้

ทางเลือกที่ 1 การมุ่งประชาชนเป็นศูนย์กลาง

กระบวนการทัศน์ใหม่ในการปฏิรูประบบราชการไทยเพื่อก้าวไปสู่ไทยแลนด์ 4.0 กล่าวถึงแนวคิดการปฏิรูประบบราชการ โดยการให้อำนาจแก่ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดูแลตนเอง ภาครัฐสมควรไปก้าวไกลหรือรับผิดชอบในกิจกรรมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากภาครัฐมิได้มีบุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในชุมชนตลอดเวลา การเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบตนเองให้มากที่สุดจะเป็นสิ่งที่เหมาะสม เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ใกล้ชิดกับปัญหาตลอดเวลา การได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ ด้วยภูมิปัญญาที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ ย่อมทำให้คนในพื้นที่เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รู้สึกหวงแหนทำเพื่อชุมชนของตน (สารสิน ศิริภาพร, 2560)

ผู้วิจัยกำหนดทางเลือกการแก้ปัญหาโดยมุ่งประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีความสัมพันธ์กับการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและสอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. การมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของป่าต้นน้ำที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนและส่วนรวม โดยการจัดชุดกิจกรรมที่มุ่งเข้าถึงผู้นำชุมชนเป็นลำดับแรก เป็นการสร้างแนวร่วมของการนำ เพื่อใช้เป็นผู้สื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ตามได้แก่ กลุ่มประชาชนในพื้นที่เป็นลำดับถัดไป

2. การบริหารจัดการการใช้พื้นที่ที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น กำหนดให้มีการจัดผังการใช้ประโยชน์พื้นที่โดยการปลูกพืชตามแนวพระราชดำริ ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เป็นต้น
3. ลดปริมาณการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและส่งเสริมการปลูกพืชทดแทน ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และให้ผลผลิตต่อไร่สูง เช่น มะม่วงหิมพานต์ กาแฟ หรือพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ตามคำแนะนำของสำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน หรือหน่วยงานการศึกษาด้านการเกษตรของจังหวัด เป็นต้น
4. การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย เอื้อให้เกิดการเข้าถึงข้อมูลองค์ความรู้ที่บ่งบอกความสำคัญของป่าต้นน้ำ ความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต องค์ความรู้ด้านพืชเศรษฐกิจ และการตลาดยุคใหม่ เพื่อนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน เช่น การทำตลาดออนไลน์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

ทางเลือกที่ 2 การใช้พลังประชารัฐ

ตามแนวคิดประชารัฐ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ช่วยกันแก้ปัญหาและคิดหาทางสร้างอนาคตให้ประเทศไทย ผ่านโครงสร้างการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งมั่นลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2560) จากสาเหตุของปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าไม้ ผู้วิจัยกำหนดทางเลือกการแก้ปัญหาด้วยการใช้พลังประชารัฐ โดยมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. การบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหาป่าต้นน้ำ เพื่อลดผลกระทบของปัญหาจากการใช้กฎระเบียบและจำนวนเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ทำงานเชิงบูรณาการ โดยกำหนดผู้รับผิดชอบที่เป็นเจ้าภาพหลักให้กับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน และการบังคับใช้กฎหมายด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมของกลไกด้านการเมืองการปกครองของจังหวัด ซึ่งถือเป็นจุดแข็งสำคัญ
2. การกำหนดขอบเขตพื้นที่และแบ่งระยะการแก้ไขปัญหายังเป็นระบบ เนื่องจากพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมมีขนาดใหญ่มาก และจัดทำเส้นเขตแนวพื้นที่ป่าชุมชนให้ชัดเจน โดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เป็นเครื่องมือช่วย

ทางเลือกที่ 3 การใช้หลักธรรมชาติ

การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อสภาพแวดล้อม เป็นไปตามวัฏจักรของธรรมชาติ บนข้อเท็จจริงมนุษย์ไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้ แต่สามารถปรับตัวให้กลมกลืนกับธรรมชาติได้ สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทฤษฎีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวัฏจักรธรรมชาติ (Natural Reforestation) ที่ทรงกล่าวถึงการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ด้วยวิธีการ 3 วิธี คือ ถ้าเลือกได้ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตมาเป็นป่าสมบูรณ์ โดยไม่ต้องไปปลูกเลยสักต้นเดียว ไม่ไปรั้งแกป่าหรือต่อแยะต้นไม้ เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองได้เท่านั้น (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2564)

ผู้วิจัยกำหนดทางเลือกการแก้ปัญหาด้วยหลักธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ โดยการน้อมนำทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มาเป็นหลักคิดสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ และนำไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการปรับวิถีชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้ผู้นำชุมชน เป็นแกนนำ ในการสร้างความร่วมมือในการสอดส่องดูแล ป้องกันผู้บุกรุกทำลายป่าของภาครัฐ และภาคประชาชน การเผ่าระวังไฟป่า และการจุดไฟเผาวัชพืชของเกษตรกร เป็นต้น

แนวทางการฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืน

จากการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ การกำหนดทางเลือกทางยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาที่เป็นไปได้ ผู้วิจัยเสนอแนวทางการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ เพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดน่านที่เหมาะสม โดยการประยุกต์ใช้ ทั้ง 3 ทางเลือก มาเชื่อมโยงบูรณาการกันอย่างมีทิศทางจากด้านในสุดออกสู่ด้านนอก (Inside-out) ซึ่งผู้วิจัยเรียกแนวทางนี้ว่า “การระเบิดจากข้างใน” โดยแบ่งการปฏิบัติ ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การจุดระเบิดโดยใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง

การจุดระเบิดโดยใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลางเป็นระดับแรกสุดของการปฏิบัติ ซึ่งหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ได้แก่ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน จะเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการริเริ่มการปฏิบัติ โดยการจัดชุดกิจกรรมให้กับผู้นำชุมชน ในพื้นที่ให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าต้นน้ำ รวมถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

ต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนหากป่าต้นน้ำถูกบุกรุกทำลาย เพื่อใช้ผู้นำชุมชนเป็นแนวร่วมในการสื่อสาร ไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กเยาวชน ในการสร้างความตระหนักรู้อย่างหนักแน่นและหยั่งรากลึก โดยการจัดกิจกรรมปลูกป่าในใจคน เช่น การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนคนรักป่า ร่วมกับหน่วยงานด้านการเกษตร และสถาบันการศึกษาทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่จังหวัดน่าน เป็นการปลูกต้นกล้าในใจเยาวชนที่จะเติบโตใหญ่ในอนาคต เพื่อขยายผลไปยังคนในครอบครัว และคนในชุมชนให้ครอบคลุมต่อไป

การปฏิบัติในระดับที่ 1 เป็นไปตามทฤษฎีการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีสาระสำคัญกล่าวถึงแนวพระราชดำริด้านป่าไม้ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ยึดถือเป็นทฤษฎีการพัฒนาด้านป่าไม้ โดยปลูกฝังจิตสำนึกแก่ประชาชนว่า “เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็พากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง” (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2564) ถือเป็นศาสตร์การพัฒนาที่แยบยลและลึกซึ้ง ในอันที่จะสร้างความตระหนักรู้ในความสำคัญของป่าไม้เสียก่อน แล้วจึงจะไปลงมือแก้ปัญหาหรือฟื้นฟูพื้นที่ที่ถูกทำลายอย่างได้ผล และแนวทางนี้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ด้านการเมืองการปกครองของพื้นที่ ซึ่งมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำการพัฒนาที่มีขีดความสามารถสูง ที่จะนำชุมชนดำเนินการตามแนวทางการแก้ปัญหาที่เห็นชอบร่วมกัน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ด้านเศรษฐกิจจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน ด้านสังคมจิตวิทยาจะเป็นโอกาสต่อการบริหารจัดการพื้นที่ ให้ส่งผลดีต่อประชาชน ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม จะเป็นโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงเทคโนโลยีและองค์ความรู้ ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำความเข้าใจสาเหตุของปัญหาและการแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการลงพื้นที่และได้สัมผัสกับสภาวะแวดล้อมจริงในพื้นที่ จึงมีความเชื่อมั่นว่า การให้ความรู้ความเข้าใจ และการตระหนักในความเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าไม้ของคนในชุมชน จะเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหา โดยทั้งนี้การปฏิบัติในระดับที่ 1 ยังคงดำรงแนวทางการปฏิบัติของทางเลือกที่ 1 ไว้เช่นเดิม

ระดับที่ 2 การขยายผลด้วยพลังประชารัฐ

การปฏิบัติในระดับที่ 2 ยังคงหลักการและแนวทางการปฏิบัติของทางเลือกที่ 2 ในการใช้พลังประชารัฐของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในจังหวัดน่าน แต่เพิ่มเติมการแสวงความร่วมมือไปยังพลังประชารัฐจากนอกพื้นที่ โดยเฉพาะหน่วยงาน

ความมั่นคงทางทหาร ได้แก่ กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ที่มีศักยภาพและขีดความสามารถทางด้านกำลังพล ยุทโธปกรณ์ และเทคโนโลยีทางการทหารที่สูงมาก ซึ่งส่วนนี้ถือเป็นปัจจัยเอื้อที่สำคัญ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ที่กล่าวถึงมาก่อนหน้า โดยการดำเนินการผ่านกลไกของหน่วยงานที่รับผิดชอบความมั่นคงภายในของรัฐที่ถูกจัดตั้งไว้ของเหล่าทัพ สำหรับรองรับภารกิจการช่วยเหลือประชาชนและบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งภารกิจเหล่านี้ ได้แก่ การใช้ภาพถ่ายจากดาวเทียมทางทหารในการสำรวจพื้นที่ หรือการวิเคราะห์จุดความร้อน การลาดตระเวนถ่ายภาพด้วยอากาศยาน หรืออากาศยานไร้คนขับ (UAV) และ การใช้เทคโนโลยีภูมิศาสตร์สารสนเทศ ในการวิเคราะห์เส้นทางน้ำไหล เป็นต้น

ระดับที่ 3 การผสมผสานด้วยหลักธรรมชาติ

การปฏิบัติในระดับที่ 3 ยังคงยึดหลักทฤษฎีการพัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทฤษฎีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวัฏจักรของธรรมชาติ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2564) และแนวทางการปฏิบัติของทางเลือกที่ 3 ไว้อย่างมั่นคง แต่จะใช้ผลจากการดำเนินการในระดับที่ 1 และระดับที่ 2 มาขยายผลในระดับที่ 3 ซึ่งจะผสมผสานการสร้างวิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนในพื้นที่ พร้อมกับการใช้ศักยภาพและขีดความสามารถของเหล่าทัพ แก้ไขปัญหาหรือปฏิบัติในสิ่งที่พลังประชารัฐของจังหวัดน่านไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น การบินโพรยเมล็ดพันธุ์พืชในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าไปได้ถึง โดยใช้เครื่องบินลำเลียงของกองทัพ หรือการใช้อากาศยานไร้คนขับ (UAV) เป็นต้น

แนวทางการฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดน่าน ด้วยแนวทางการระเบิดจากข้างใน จะทำให้การแก้ไขปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำมีเป้าหมาย มีทิศทาง มีพลัง และก่อให้เกิดความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นการใช้จุดแข็งด้านการเมืองการปกครองของจังหวัดน่าน ที่มีความเข้มแข็งมั่นคงและมีผู้นำชุมชนที่มีความเป็นผู้นำการพัฒนา สอดรับกับแนวนโยบายของรัฐในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติผ่านแผนพัฒนาในแต่ละระดับ และแผนพัฒนาของจังหวัด มีการใช้โอกาสจากความเข้มแข็งของพลังประชารัฐในพื้นที่และนอกพื้นที่ ได้แก่ หน่วยงานของเหล่าทัพ ที่มีศักยภาพและขีดความสามารถที่สูงมาก มาร่วมกันแก้ไขปัญหาที่หน่วยงานในพื้นที่ไม่สามารถดำเนินการได้ รวมถึงความสอดคล้องกับสถานะแวดล้อมยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่เอื้อให้เกิดการเข้าถึงองค์ความรู้ นำไปสู่

การปลูกพืชเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ลดการขยายพื้นที่เกษตรกรรม เพิ่มผลผลิตต่อไร่ และสร้างการตลาดออนไลน์ยุคใหม่ นำไปสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการ ดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และแก้ปัญหาของตนเอง (William Erwin, 1976) เป็นไปตามทฤษฎีการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหลักของธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ตามด้วยภาวะความตึงเครียดทางเศรษฐกิจ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 รวมถึงขนาดพื้นที่ของปัญหาที่มีขนาดใหญ่มาก ล้วนเป็นข้อจำกัด ที่สำคัญที่อาจจะทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาล่าช้าให้ประสบผลสำเร็จลงได้ในห้วง ระยะเวลาอันสั้น

ผู้วิจัยสรุปภาพรวมของแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบระเบิดจากข้างใน (Insight-out) ดังแสดงตามภาพ

ภาพที่ 2 การแก้ไขปัญหาแบบระเบิดจากข้างใน (Inside-out)

บทที่ 3

บทอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและสภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถกำหนดทางเลือกทางยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหา และผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบระเบิดจากข้างใน (Inside-out) ในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดน่านที่เหมาะสม และในบทที่ 3 นี้จะเป็นการอภิปรายผลกับวิธีปฏิบัติที่ดี (Good practice) ของโครงการปลูกป่าพื้นที่สันติคีรี ดอยแม่สลองเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ซึ่งปรากฏในเอกสารการฟื้นฟูภูมินิเวศป่าไม้ กรณีศึกษาการจัดการภูมินิเวศจากภูเขาถึงทะเล โดยคณะกรรมการองค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือ IUCN (the International Union for Conservation of Nature) ประเทศไทย (องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ, 2553) และการอภิปรายกับผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเปรียบเทียบกับวิธีปฏิบัติที่ดี

ตามที่คุณวิจัยได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบระเบิดจากข้างใน (Inside-out) ในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดน่าน ที่มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีปฏิบัติที่ดีพบว่า มีความสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติของโครงการปลูกป่าพื้นที่สันติคีรี ดอยแม่สลอง เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ซึ่งมีการดำเนินโครงการโดยสำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย ที่จัดตั้งกองอำนวยการโครงการ ที่บ้านสันติคีรี ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ห่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2550-2563 โดยมีรูปแบบการปฏิบัติที่มุ่งแก้ไขปัญหาจากข้างในสุด ด้วยการสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่า รักษาสภาพแวดล้อม การใช้กระบวนการมีส่วนร่วม การใช้พลังประชารัฐ และการร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เป็นแหล่งองค์ความรู้ในพื้นที่ โดยโยงยึดกับหลักการและแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อให้คนอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุข และเป็นการแก้ไขปัญหายั่งยืน ผลจากการดำเนินโครงการ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปลูกและดูแลรักษา เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาป่า รักษาสภาพแวดล้อม รวมทั้ง

ก่อให้เกิดรายได้มากขึ้น พร้อมได้จัดทำโครงการบ้านนาอยู่ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โครงการป่าชาวบ้าน และโครงการป่า 3 อย่างได้ประโยชน์ 4 อย่าง เพื่อให้ราษฎรรักป่า อยู่กับป่า มีสภาพแวดล้อมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังได้มีการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องด้านความหลากหลายทางชีวภาพ โดยร่วมโครงการกับองค์การระหว่างประเทศ เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) และหน่วยวิจัยฟื้นฟูป่ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีกด้วย

การเปรียบเทียบกับผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการดำเนินงานวิจัยการฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่ จังหวัดน่าน ผู้วิจัยเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบระเบิดจากข้างใน (Inside-out) การปฏิบัติ ในระดับที่ 1 การจุดระเบิดโดยใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับ ประชาชนในพื้นที่ โดยมุ่งการปฏิบัติกับกลุ่มผู้นำและกลุ่มเยาวชนให้เกิดความตระหนักรู้ ในความสำคัญของป่าต้นน้ำ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของธัชพล ырรรถรงค์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่องการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายและกระบวนการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ จังหวัดน่าน ภาครัฐมีนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การรักษาป่าอย่างครอบคลุม การดำเนิน นโยบายที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน “พลิกฟื้นผืนป่า สู่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” มีแผนงาน ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการสร้างเมืองน่านนาอยู่ คู่ป่าต้นน้ำ พร้อมกับจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำและฐานการควบคุมการฟื้นฟู โดยจะให้เจ้าหน้าที่ เข้าปฏิบัติงานบนฐานปฏิบัติการฟื้นฟู มุ่งเน้นให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการ อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ 2) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ 3) แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ป่าต้นน้ำ ต้องทำความเข้าใจกับประชาชนให้รู้ถึงประโยชน์ของป่าและการอยู่ร่วมกับป่า โดยมีการมุ่งเน้นให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน การปลูกฝังเยาวชนรุ่นใหม่ ลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง เรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน และเกี่ยวกับการเสริมสร้าง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ที่พยายามปรับตัว ให้อยู่ร่วมกับป่า ด้วยการผสมผสานความรู้ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน และชุมชนสามารถผลิตอาหารได้เพียงพอ มีรายได้เสริมจากผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน

การปฏิบัติในระดับที่ 2 การขยายผลด้วยพลังประชารัฐ เป็นการประสานความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่จังหวัดน่านในการแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวันชัย แก้วแสน และกฤษณา ไวก่ำรวง เรื่อง การจัดการป่าชุมชนต้นน้ำโดยการจัดการเครือข่ายในจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า 1) การสำรวจพื้นที่และรายงานยืนยันตรงกันว่าสถานการณ์ของจังหวัดน่านได้เข้าสู่ภาวะวิกฤติ กลุ่มฮักเมืองน่านกับองค์กรชาวบ้านได้เล็งเห็นถึงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้รณรงค์ปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ โดยประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน โดยมีการสร้างเครือข่ายจัดการป่าชุมชนต้นน้ำร่วมกัน 2) ในความรับผิดชอบของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนนั้น กลุ่มฮักเมืองน่านได้ดำเนินบทบาทด้านการสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง 3) งานวิจัยนี้เสนอทางออกโดยภาครัฐจะต้องมีนโยบายที่ชัดเจน และสนับสนุนการประกอบอาชีพที่พึงพิงกับความอุดมสมบูรณ์ของป่า ในการจัดการป่าชุมชนได้สำเร็จนั้น เป็นผลมาจากการผสมผสานหรือการบูรณาการองค์ความรู้ที่มีอยู่แบบดั้งเดิมเข้ากับความรู้สมัยใหม่

บทที่ 4

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายสภาพปัญหาการฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่จังหวัดน่าน การค้นหาปัจจัยที่สนับสนุนหรือขัดขวาง เพื่อเสนอแนวทางการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ที่สามารถลดผลกระทบต่อความมั่นคงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุของปัญหามาจากประชาชนในพื้นที่ การบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ และความแห้งแล้งตามธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์โดยรวมเอื้อต่อการแก้ไขปัญห ผู้วิจัยเสนอแนวทางการแก้ไขปัญห เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำแบบระเบิดจากข้างใน (Inside-out) ซึ่งเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการอย่างมีเป้าหมาย มีทิศทางและมีพลัง ด้วยการมุ่งประชาชนเป็นศูนย์กลาง ขยายผลด้วยพลังประชารัฐ และผสมผสานด้วยหลักธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โยงยึดกับทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหลักธรรมชาติ เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของปัญหา และสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคความมั่นคงของมนุษย์ ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ชาติ รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ ให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1.1 หน่วยที่รับผิดชอบหลัก เช่น สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน หรือหน่วยงานที่จะเข้าไปร่วมแก้ไขปัญห ควรประเมินสภาพแวดล้อมของพื้นที่ และสาเหตุที่แท้จริงของสภาพปัญหาให้ถูกต้องเหมาะสม และควรมีการประสานสอดคล้องบูรณาการการปฏิบัติกับหน่วยเกี่ยวข้อง เพื่อให้การแก้ไขปัญหามีพลังและประสบผลสำเร็จ

1.2 นำแนวทางการแก้ไขปัญหามาเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำแบบระเบิดจากข้างใน (Inside-out) ไปปฏิบัติในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะเดียวกันหรือใกล้เคียง เพื่อเป็นการทดสอบแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติ

1.3 หน่วยงานความมั่นคงทางทหาร ควรทบทวนบทบาทหน้าที่และการเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติภารกิจ โดยใช้ขีดความสามารถทางการทหารที่มีในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศ เพื่อรองรับมิติด้านความมั่นคงของมนุษย์ ให้ตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน

2. การวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการนำแนวทางการแก้ไขปัญหามาประยุกต์ใช้จริงในพื้นที่ เพื่อเป็นการตรวจสอบแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติ ให้ได้รับประสบการณ์และบทเรียน ซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิและใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) นำมาสู่การปรับปรุงแนวทางแก้ไขปัญหามีความเหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

2.2 จากข้อจำกัดในการศึกษาของหลักสูตร จึงทำให้สามารถทำได้เพียงการวิจัยเชิงเอกสารที่ใช้ข้อมูลทุติยภูมิต่างนั้น ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมโดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิในพื้นที่ ซึ่งจะทำได้ผลการวิจัยที่จะสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคิดยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ไทยพับลิก้า. (2562). *โครงการรักษป่า่าน*. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2019/05/rakpanan-4/>
- ธัชพล ยรรยงศ์. (2560). *การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ จังหวัดน่าน: กรณีศึกษาสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต)*. สืบค้นได้จาก <http://www.mcuir.com/jspui/handle/123456789/108>
- ประชาชาติธุรกิจ. (2562). *โครงการพระราชดำริ “อนุรักษ์ป่า่าน” เกษตรผสมผสาน-สร้างป่า-สร้างรายได้*. สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/csr-hr/news-328938>
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2563). *ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. สืบค้นจาก <https://www.chaipat.or.th/concept-and-theory-development/theory-developed-forest-restoration.html>
- มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร. (2563). *รายงานสถานการณ์ป่าไม้ไทย ประจำปี 2562 – 2563*. สืบค้นจาก <https://www.seub.or.th/document/>
- ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580). (13 ตุลาคม 2561). ราชกิจจานุเบกษา.135(82 ก). น.1-61. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_PlanOct2018.pdf
- วันชัย แก้วแสน และกฤษณา ไวสารวง. (2563). *การจัดการป่าชุมชนต้นน้ำโดยการจัดการเครือข่ายในจังหวัดน่าน: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเวสเทิร์น (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต)*. สืบค้นได้จาก <file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/244719-Article%20Text-851155-1-10-20200819.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด พ.ศ.2561 – พ.ศ.2565 ฉบับทบทวน*. สืบค้นจาก <https://www.nfc.or.th/wp-content/uploads/download-manager-files/>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (1) ประเด็นความมั่นคง พ.ศ. 2561 – 2580*. สืบค้นจาก <http://nscr.nesdc.go.th/แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ-NSCR>

ประวัติย่อผู้วิจัย

ยศ ชื่อ พันเอกหญิง มธราพัฒน์ สุรกิจพิพัฒน์

วัน เดือน ปี เกิด 26 มกราคม 2514

ประวัติสำเร็จการศึกษา

พ.ศ.2527-2530	โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย
พ.ศ.2531-2535	ศึกษาศาสตรบัณฑิต (คหกรรมศาสตร์) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พ.ศ.2541-2544	บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการทั่วไป) มหาวิทยาลัยเกริก

ประวัติการทำงาน

พ.ศ.2536-2539	ประจำแผนก พธ.ทบ.
พ.ศ.2540-2551	ประจำแผนก สปช.ทบ.
พ.ศ.2552-2560	ประจำกอง สปช.ทบ.
พ.ศ.2561 (มี.ค.-ต.ค.)	นักวิชาการพัฒนาระบบราชการ สปช.ทบ.
พ.ศ.2561 (ต.ค.)	นักวิชาการการสำรวจและจัดระบบ สปช.ทบ.

ตำแหน่งปัจจุบัน

พ.ศ.2561-2564	นักวิชาการการสำรวจและจัดระบบ สปช.ทบ.
---------------	--------------------------------------

